

**UNIVERSITETETS
KULTURHISTORISKE
MUSEER
OLDSAKSAMLINGEN**
Postboks 6762, St. Olavs Plass
0130 Oslo

Gårds/bruksnavn Skare	
G.nr./b.nr. 160/2	
Kommune Sigdal	Fylke Buskerud
Sogn	Prestegjeld
Eier/ bruker, adr. Tiltakshaver Kristian Vidvei, 3359 Eggedal	
Gjelder: Utgravning av kullgrop 20. september 2002 (tiltakskode 758027) Reguleringsplan for Markeli hyttefelt.	
Flyfoto	Kartref. M711 1715 IV BU 054-5-4
Innber./ rapport/ reg. ved: Lil Gustafson	Dato 20.oktober 2002

SAMMENDRAG

Utgravning av en kullgrop

Kullgropen hadde på overflaten rund form. Halve gropen ble gravet, og den syntes da å være oval, med mål 3 m x ca. 2 m, dybde opptil 0,75 m. Gropa var gravet ned til fjell.

Treslag er bestemt som furu. C14-datering 1000-1040 e.Kr.

Da det ikke er spor etter jernutvinning i nærheten, dreier dette seg trolig om produksjon av smiekull.

*A 2002 / 238
C. 53087*

Rapport om en arkeologisk undersøkelse av kullgrop R 1 Reguleringsplan for Markeli hyttefelt Skare, 160/2, Sigdal kommune, Buskerud

BAKGRUNN

I brev av 14. mai 2002 fra Buskerud fylkeskommune til Riksantikvaren, med kopi til Universitetets kulturhistoriske museer (UKM) (mottatt 30. mai 2002) var vedlagt søknad av 12. april 2002 fra Knut Baklid på vegne av grunneier Kristian Vidvei, som søkte om dispensasjon for kullgrop R 1. Buskerud fylkeskommune anbefalte dispensasjon.

UKM bemerket at det ikke er heldig med punktvis bevaring av enkeltminner innenfor byggeområder. De vil lett bli utsatt for slitasje eller ødeleggelse og kullgrop R 2 ligger godt til rette for å fungere som fremtidig avfallsgrop.

Kullgroper er en meget vanlig kulturminnekategori i Sigdal kommune. I utmarksområdene omkring Medalen - Haglebu er det registrert et stort antall kullgroper og jernutvinningsplasser. Da det ikke er foretatt arkeologiske undersøkelser av kullgroper i dette området, vil en utgravning tilføre ny kunnskap om lokalområdet og kullproduksjon generelt.

Saken ble behandlet på møte i Fornminneutvalget 10. juni 2002 (Sak F 080.01/02) hvor man anbefalte Riksantikvaren å gi dispensasjon fra kulturminneloven, med vilkår om en arkeologisk utgravning av kullgropen, finansiert av tiltakshaver. Riksantikvaren ga i brev av 11. juli 2002 dispensasjon etter § 8,1 ledd i kulturminneloven. Utgravningen ble foretatt 20. september 2002.

LANDSKAP OG KULTURMINNER

Kullgropen ligger sør for Markeliåsen, i et område med hytter og setre, ca 900 m.o.h, i et sidedalføre til Nordbygda, mellom Eggedal sentrum og Haglebu. Landskapet er preget av granskog, små myrer og fjellknatter. I øst ligger snaufjellet, Gråfjell og Norefjell, fjellområdet mellom Hallingdal i øst og Numedal i vest, som har en av Norges beste reinstammer. I fjellet ligger dyregraver og et drivfangstanlegg (mellom Holmevassnatten og Drotninggutunatten).

Omkring Haglebu er det registrert et stort antall kullgroper og jernvinneanlegg. Ved nordenden av Haglebuvannet ble det i 1918 funnet en mannsgrav med våpen og redskap fra merovingertid (600-800 e.Kr.) (Hougen 1947). Graven og bosetningen den indikerer, må ha sammenheng med jernressursene og ferdselvegen over fjellet. Selv om det innenfor reguleringsplanen bare ble funnet 2 kullgroper, er det sannsynligvis mange flere også i dette utmarksområdet.

Det er tidligere ikke foretatt utgravninger av kullgroper i Sigdal kommune.

PROBLEMSTILLINGER

Kullgroper er å regne for et massemateriale, og de aller fleste er datert til høymiddelalderen, men det forekommer både eldre og yngre dateringer. Nettopp mengden gir interessante muligheter for å vurdere produksjon og økonomiske forhold i middelalderen. Kullgroper har vært et viktig kulturhistorisk tema i to av de store prosjektene innenfor UKM's distrikt: Dokka-prosjektet og Rødsmo-prosjektet. De er her knyttet til både jernutvinning og smiing.

Utmarksbruk i jernalder/middelalder er et forskningstema ved UKM, og det legges vekt på å samle inn mest mulig enhetlig informasjon om kullgroper. Det dreier seg om form, dimensjon, vedstabling, treslag, datering og evt. gjenbruk/flere bruksfaser og forholdet til evt. sidegroper.

Både form og dimensjon synes å variere i ulike distrikter og kan bidra til å avgrense tradisjonsområder. Et interessant forhold er formen på gropa, som i øst (Hedmark) vanligvis er kvadratisk eller rektangulær, mens den lengre vest (Valdres) er rund. Grensen synes å gå ved Mjøsa, slik at Sigdal ligger i det vestlige tradisjonsområdet.

UTGRAVNINGEN

Registreringen av planområdet ble foretatt av Buskerud fylkeskommune 5. juli 2002. Det ble registrert 2 kullgroper:

R 1: rund, diam. 4 m, dybde 0,5 m, voll, 20 cm kullag

R 2: oval, 2,5x1,5 m, dybde 0,3 m, voll i N, Ø, S. Tynt kullag.

Skogen var ryddet på og omkring kullgropen før undersøkelsen.

Kullgrop R 1 ble undersøkt fredag 20. september i strålende høstvær av undertegnede. Gravemaskinfører var Odd Ivar Hvila, Eggedal, som gjorde et utmerket arbeid.

Undersøkelsen ble foretatt på den vanligste måten hvor halve gropa flategraves med gravemaskin ned til kullaget, for kunne dokumentere gropens form i plan. Deretter ble gropen gravet til bunns.

Arbeidet begynte kl 9. Etter at gropen var fotografert ble det lagt opp et målesystem og tegnet en plantegning.

Det ble besluttet å snitte den søndre halvdel, hvor det var enklest for maskinen å komme til. Gravemaskinen flategrov til kullaget ble synlig, rett under ca. 20 cm torv. Kullaget ble rensset med krafse, og det fremgikk klart at formen var oval. Kullaget ble tegnet inn på plantegningen. Deretter grov gravemaskinen ned til bunnivå. Kullaget lå delvis på fjell. Profilen ble rensset, tegnet og fotografert.

Gravemaskinarbeidet startet ca. kl. 10 og var avsluttet kl. 12. Etter avtale med tiltakshaver foretok gravemaskinen deretter opprydding ved at jordhaugene ble jevnet ut, mens kullgropprofilen skulle bli stående til beskuelse. Det arkeologiske dokumentasjonsarbeidet var avsluttet ca. kl. 14.

Kommentarer

Ved plantegning ble gropa oppfattet som rund, med indre diameter ca. 3 m, ytre diam. 6,5 m. Vollens bredde i Ø og N var ca. 1 m, mens den var ca. 2 m i V, hvor bakken skrånar nedover, og var uklar i sør. Gropas dybde ca. 0,4-0,45 m.

Kullaget som ble avdekket under ca. 20 cm tykk torv, hadde imidlertid en oval form, lengde ca. 3 m, bredde ca. 1 m. Hvis vi har truffet omtrent midten av gropa med snittet, er altså total bredde ca. 2 m.

Kullaget var 10-20 cm tykt og lå delvis på fjell, gropa ble derfor grunn, total dybde 75 cm (fra topp voll i øst). Kullet besto av småstykker, og det ble ikke observert hele stokker som kunne vise hvordan veden var stablet.

I profilen kunne observeres at vollmassene, brun jord, var ca. 10 cm tykk og lå over lys sand, som må representere utvaskingslaget i den opprinnelige markoverflaten. Under denne var det rødbrunt anrikningslag. Under midtpartiet av gropen var undergrunnen gråbrun. Det var ingen tegn til flere bruksfaser.

Det ble samlet inn en kullprøve. Den er treslagsbestemt som furu (rapport ved H.I.Høeg) og C14-datert til 1000-1040 e.Kr., altså vikingtid (rapport fra NTH, Trondheim).

Konklusjon: Kullgropa har oval form, lengde 3 m, bredde trolig 2 m, dybde opptil 0,75 m, flat bunn delvis på fjell. Kullaget var 10-20 cm tykt. Ingen tegn til flere bruksfaser. Selv om dette er "jernvinnedistrikt" er det ikke funnet slagg i nærheten, det er derfor mulig at denne kullgropen har sammenheng med smiekullproduksjon.

KULLGROP R 2.

Denne ligger ca. 50 NNØ for R 1, i skråning som stiger mot Ø, NØ for en rødmalt hytte, litt ovenfor denne. Gropa var liten og ikke lett synlig. Det ble derfor tatt et lite prøvestikk, 20x10 cm, 25 cm dypt, hvor det ble samlet inn en liten kullprøve (jfr. prinsippskisse).

13. november 2002
Lil Gustafson

LITTERATUR:

Bloch-Bakkerud, Tom: *Kullgropen i jernvinna øverst i Setersdalen*. Varia 15. Oslo 1987.

Hougen, Bjørn 1947: *Fra seter til gård*. Oslo

Larsen, J. H.: *Jernvinna ved Dokkfløyvatn*. Varia 23. Oslo 1991.

Narmo, L.E.: *Jernvinna i Valdres og Gausdal - et fragment av middelalderens økonomi*. Varia 38. Oslo 1996

Narmo, L.E.: *Jernvinne, Smie og kullproduksjon i Østerdalen*. Varia 43. Oslo 1997.

KULLPRØVER. A 2002/238

Kullprøve R1 (C14-datert): 30 g (furu)

Kullprøve R 2: 5 g (furu)

FOTOLISTE (fargenegativ) Foto ved Lil Gustafson. Neg.nr. 26192.

16. Oversikt før utgravning mot NV

17. Oversikt før utgravning, målesystem satt opp. Mot NV

18. Kullaget avdekket, mot N

19. samme

20. samme

21. samme

22. kullaget gravet til bunns, mot NV

23 samme

24. profilen mot N

25 samme

VEDLEGG:

KART

Utsnitt av M711, 1715 IV, 1: 50 000

Utsnitt av ØK-kart BU 054-5-4, 1:5000

Utsnitt av plankart

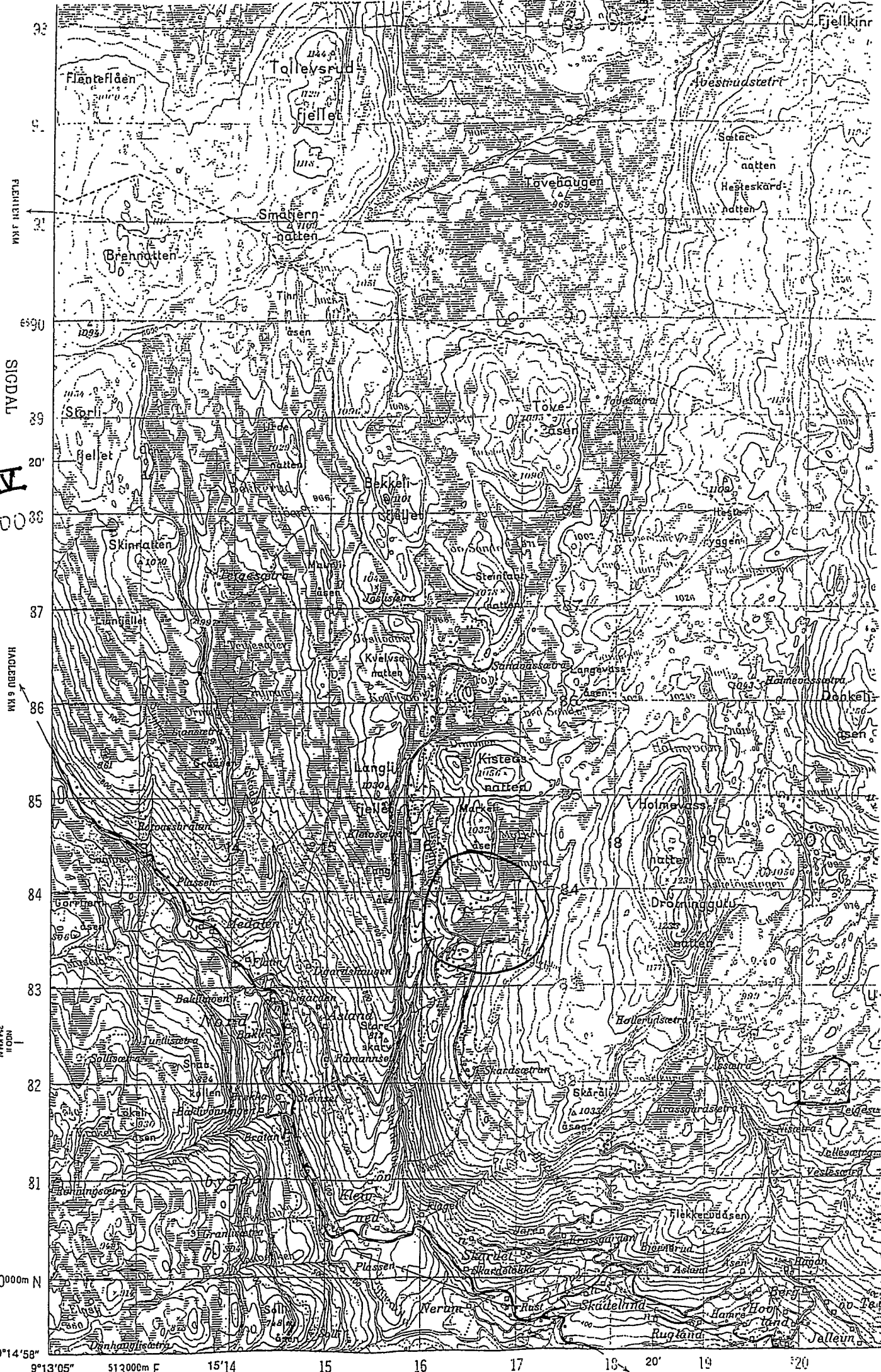
TEGNINGER

Plantegning, M: 1:50

Profiltegning, M: 1:20

TRESLAGSBESTEMMELSE ved Helge Irgens Høeg

DATERINGSRAPPORT. C14-datering ved Lab. for rad. datering, NTNU, Trondheim

M 211
175 IV
1:50000

FLEHETEN 6 KM

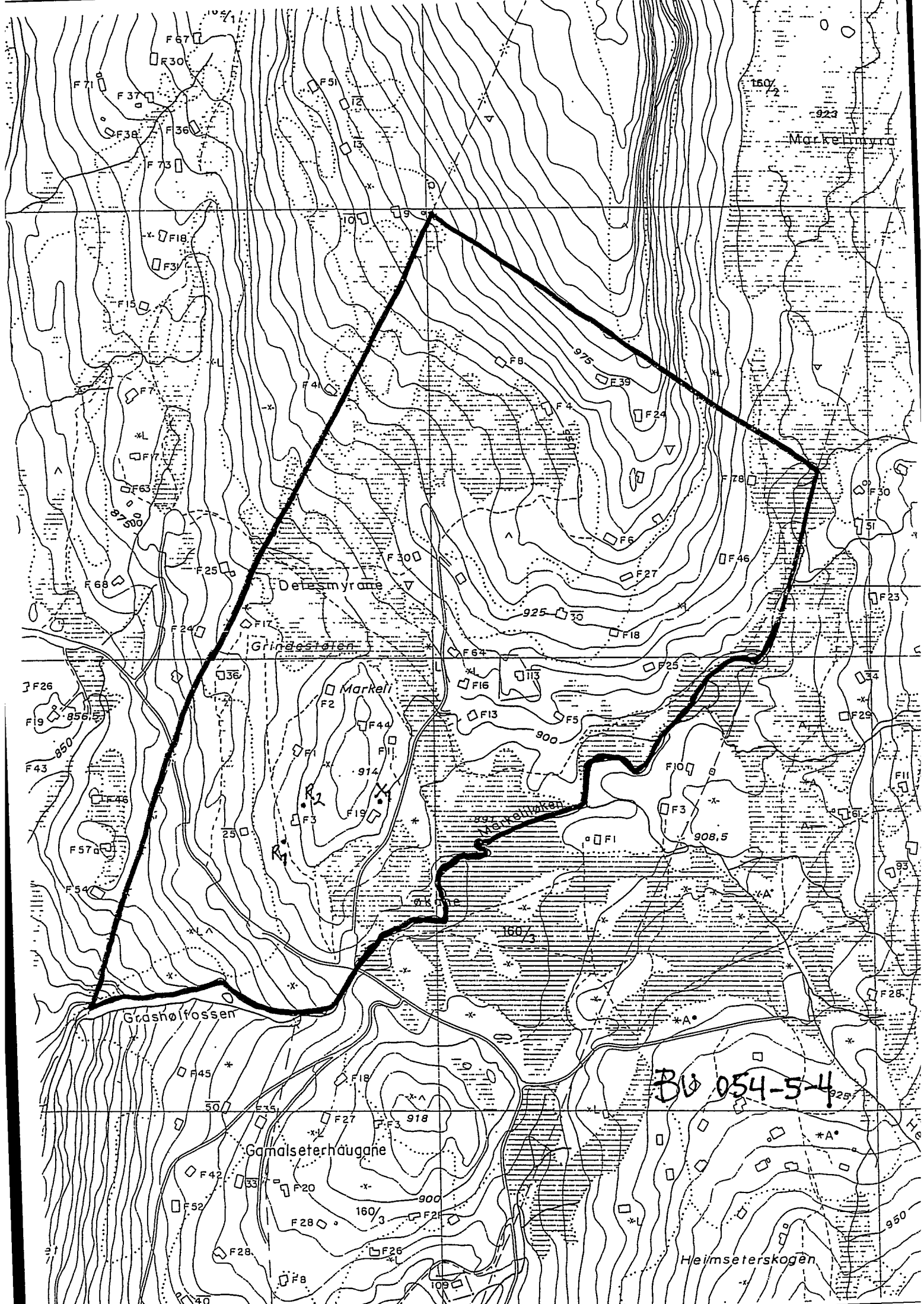
SIGDAL

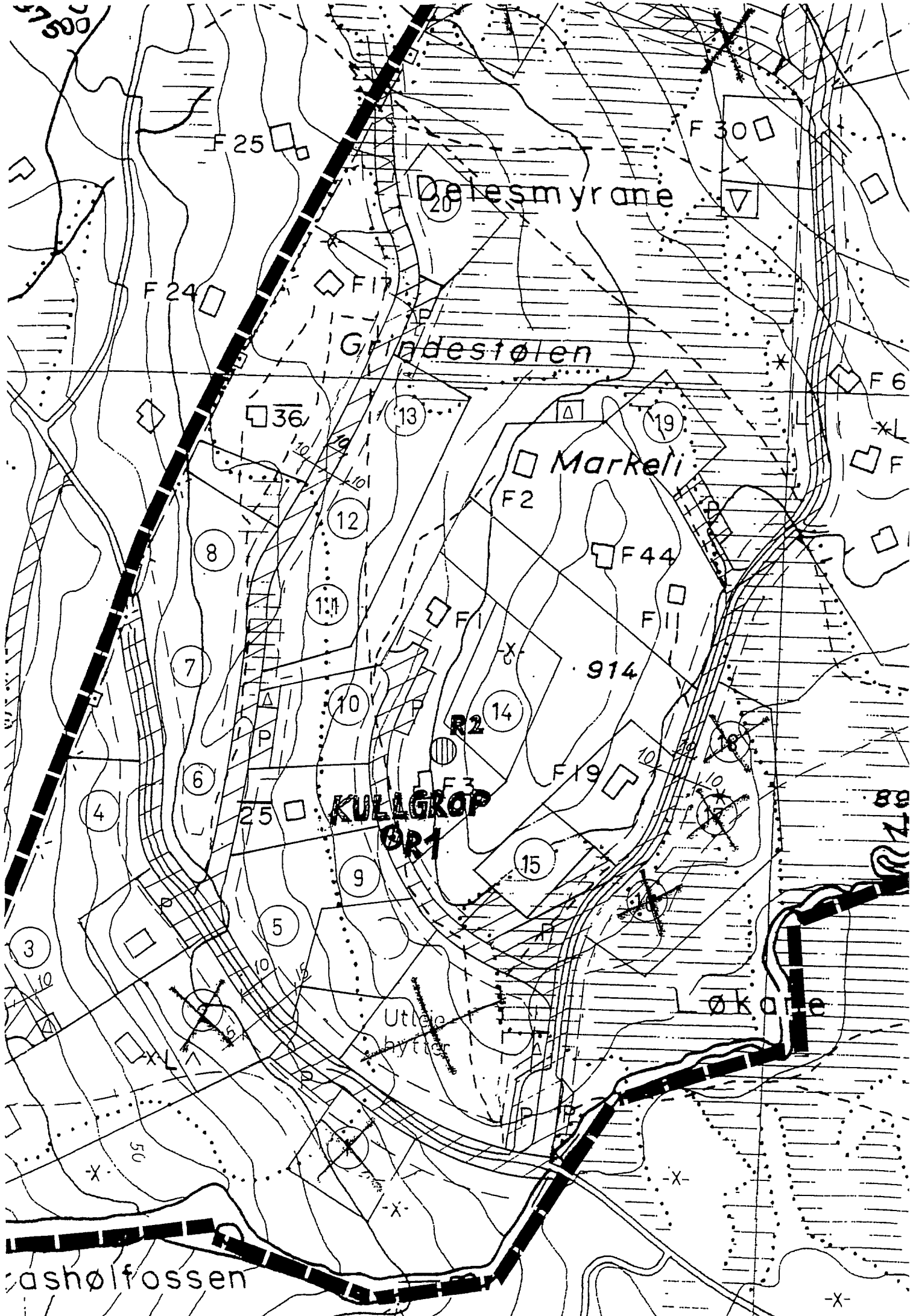
HAGEBU 6 KM

1:50000

60°14'58"

9°13'05" 513000m E 15'14 15 16 17 18 20' 19 20

Dalesmyrane

Grindestølen

Markeli

**KULLAGROP
ØR1**

Økafte

ashøfossen

500

F 25

F 30

F 24

F 17

F 36

13

19

F 2

F 44

F 11

F 1

914

R2

14

F 19

25

9

15

3

5

6

7

8

12

11

10

89

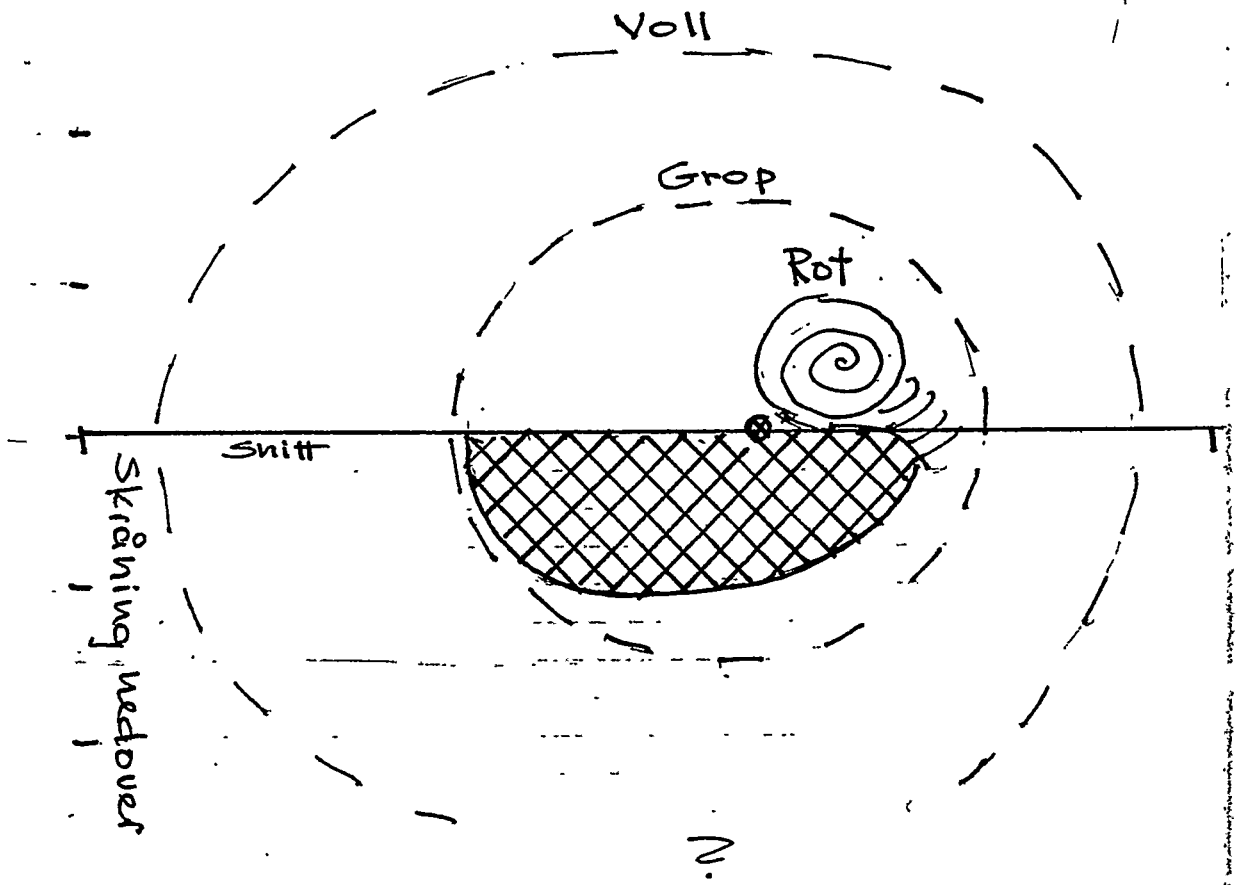
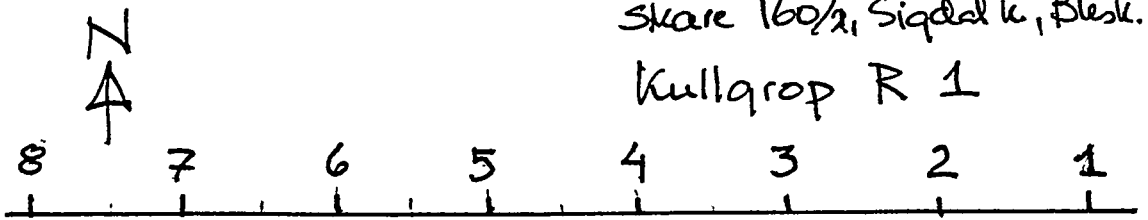
Utletinghytter

50

X

Skare 160/2, Sigdal k., Busk.

Kullgrop R 1

Plantegning

 Kullaget avdekket i søndre halvdel under torv.

M: 1:50

 1m

Stickethang

Chubbe

Watte

Wald

Kulturzone

Wald

Wald

Kullerap R.M.
Praktikum

Skare, Koop, Sippdal Kommune, Biskenrud

M. 1:20

Scale bar: 1m

- XXXX Holz
- XXXX Kull
- XXXX Kullhang
- XXXX Steinwand (offener Wall)
- XXXX Kulturlandschaft (Kulturlandschaft)
- XXXX Kulturlandschaft (Kulturlandschaft)
- XXXX Kulturlandschaft (Kulturlandschaft)
- XXXX Kulturlandschaft (Kulturlandschaft)

Høeg - Pollen, 876 842 262,
Helge Irgens Høeg,
Gloppeåsen 10,
3261 LARVIK

Larvik, 25/9-02.

Til Lil Gustafson.

Analyse av 2 kullprøver fra Skare, 160/2, Sigdal k., Buskerud.

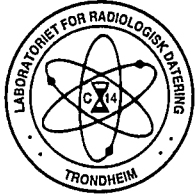
Kullgrup R 1.

Det ble bestemt 40 biter. Alle var Pinus (furu).

Kullgrup R 2.

Det ble bestemt 40 biter. Alle var Pinus (furu).

Helge Irgens Høeg

LABORATORIET FOR RADIOLOGISK DATERING

Adr.: UNIT/NTH - Fakultet for fysikk og matematikk
Sem Sælandsv. 5, 7034 Trondheim. Telefon 73 59 33 10. Telefax 73 59 33 83.

DATERINGSRAPPORT

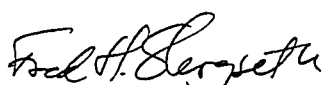
Oppdragsgiver: Gustafson, Lil
UKM/Oldsaksamlingen
Postboks 6762 St. Olavs plass, 0130 Oslo

DF-3560

Lab. ref.	Oppdragsgivers ref.	Materiale	Datert del	^{14}C alder før nåtid	Kalibrert alder	$\delta^{13}\text{C}$ ‰
T-16144	Skare, 160/2 Sigdal, Buskerud	Treku11 Furu	7.2 g	1005 \pm 50	AD1000-1040	-26.1*

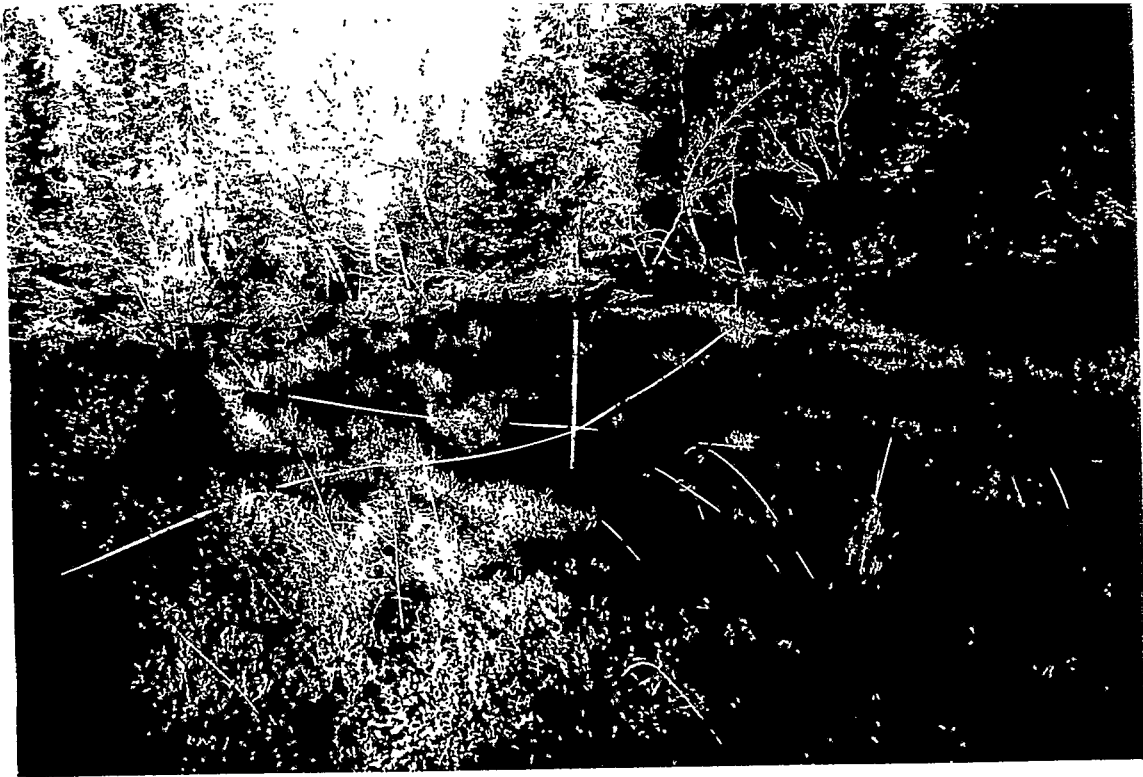
Dato: 30 OCT 2002

Laboratoriet for Radiologisk Datering

Fred H. Skogseth

Steinar Gulliksen

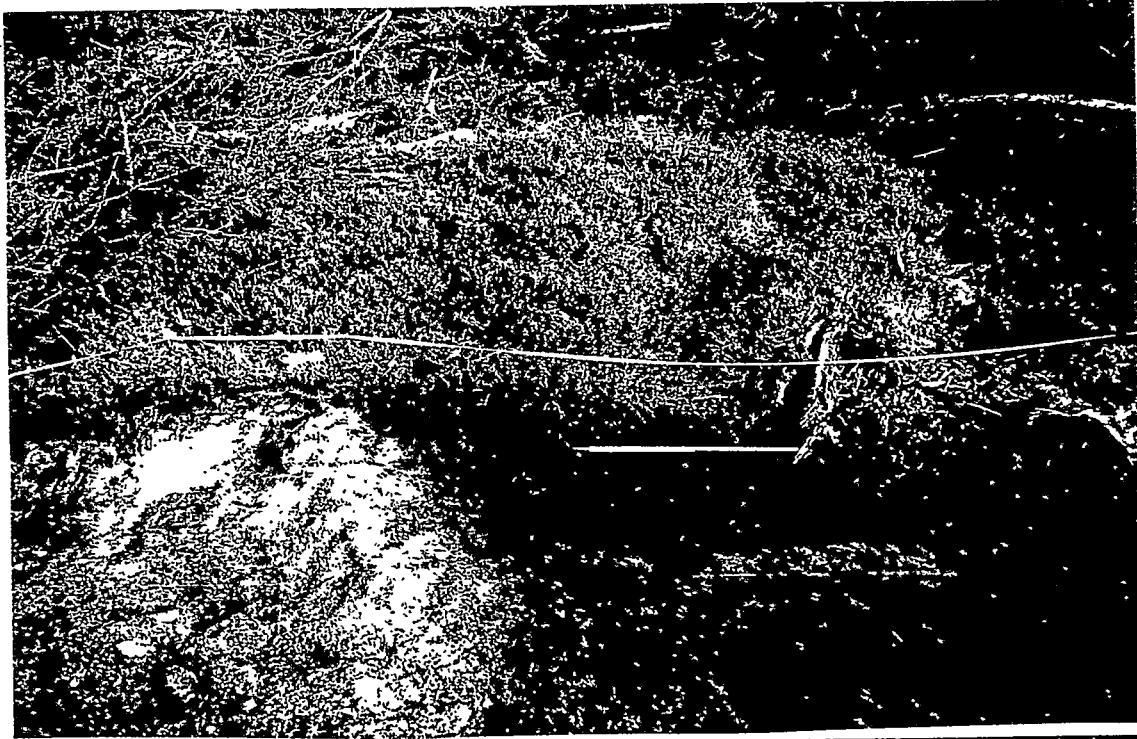
100 100 100

Skare 1/2
Sigdel k.
Buskemyd

Kullgrop

17.
for utgraving
mot NV

21.

Kullaget
overbet

24.

Profil
mot N